

Hanusz István »A növényvilágból kölcsönzött jelvényekről« olvasott fel. Jelvényül használt virágot, levelet vagy gallyat szolgáltát egyebek között az olajfa, a babér, a rózsza, a narancsfa, a rekettye (*Genista*), a vad mirtusz vagy egértövis (*Ruscus*), a

vadgesztenye, a hófehérke (*Gnaphalium*), a fehér szegfű, az aranyvirág (*Chrysanthemum*), a mályva, a búzavirág, a boglárka (*Ranunculus*), a tölgy, az akantusz, a borostyán, az árvácska (*Viola tricolor*), fehér liliom stb.

RÉGI MAGYAR MEGFIGYELÉSEK.

385. *Frater Cyprián első levegőből hajós mesterséges szárnyak' segedelmével Magyar Országban.* a) Nem ama' Bétsi Órás Deegen Úr volt első, a' ki próbát tett mesterséges szárnyak' segedelmével magát a' levegőbe felemelni; hanem ő előtte jó idővel, sőt a' levegői golyóbisnak (Luftballon) feltalálása előtt jóval, melyet Franciaországban Montgolfier testvéreknek köszönhetünk, a' veres Klastromban, mely most a' kamara jóságaihoz tartozik, Szepes Vármegyében egy Cziprián nevű Laikus (Frater) ki a' Barátoknak Seborvosa volt, tett legelőször próbát a' Kárpát hegyeken mesterséges szárnyakkal a' levegőbe repülni. Sokkal többre is ment ezen próbájában, mint Deegen Úr; mert ő nem szorította magát egy lóiskolába, mint ez; és nem vett maga segedelmére egy kis levegő-golyóbist; hanem a' szabad levegőben a' veres Klastromtól egy jó távol lévő Korona nevű hegynek bércezig repült jó magasan. Ezen nevezetes tselekedet, nem csak a' Szepességieknek emlékeztökben máig is fenn maradt, hanem Bredetzky is elbeszéli az ő Topographiájában. (Hasznos Mulatságok 1825. Második félsztendő, 270—271. l.)

b) *Ehe die Welt von den Aerostaten oder von Luftschiffen etwas gehört hatte, versuchte hier ein Frater Namens Cyprianus, der viel naturhistorische und phisicalische Kenntnisse gehabt haben und eigentlicher der Arzt der Moenche gewesen seyn soll, sich durch angemachte Flügel in die Luft zu erheben: kam auch glücklich bis auf die Spitzen des Kronenberges.* (Bredetzky »Neue Beyträge zur Topographie und Statistik des Königreichs Ungarn«, Wien 1807. 326. l.)

286. *A pestis hazánkban.*

1015. Nagy szárazság után éhhalál, és mirigyvész — pestis — keletkezett. (Pilgram

I. rész, 261. — Linzbauer: Codex Sanitario-Medicinalis Hungariae Thomus I. pag. 6.)

1062. és 65. Éhínség és pestis pusztított Európaszerte. (U. o. 231., 262.; Linzbauer 10. l.)

1193. Nagy vízáradások, nedves időjárás és szűk termésű év után pestis pusztított. (Pethő Gergely, Magyar Krónika, 152. l.)

1224. Bécsben és tájékán, így a Bécs-csel határos magyar megyékben is pestis pusztított, melyet 1225-ben a házi állatok dőge követett. (Linzbauer, 39. l.)

1242. A' Tatárok rablása után Magyar Országban halhatatlan nagy éhség vala — — Döghalál-is iszonyú nagy vala az Országban, mert a' számtalan holt testektől az ég medőgleltetett vala. Azért a' ki a Tatároktul nagy nehezen megmaradhatott-is, a' nagy éhség és döghalál miatt költött néki meghalni. Ilyen rettenetes inségben vala akkor szegény Magyar Orzágnak állapottya. (Pethő G. 43. l.)

1270—71. Nagy éhínség volt hazánkban, melyből pestis támadott, ez még a következő 1271-ben is dühöngött, s Ausztriára is elterjedt, a halandóság benne oly nagy volt, hogy az elhaltak hulláit nem győzték egyenként eltemetni, a hullákat nagy gödrökbe, tömegestül kelle elásni, a mint írja Paltrami: Tam inaudita facta Pestilentia in Austria et Hungaria, ut ex tam vehementi plaga pestilentiae hujusmodi, in fossatis maximis, simul et simul mortui homines tamquam pecora infoderentur. Per vices aliquot annis reversa. (Fenger, pag. 8. — Spányik, Tom I. pag. 86. — Fékete »A magyarországi ragályos és járványos kórok« 8. l.)

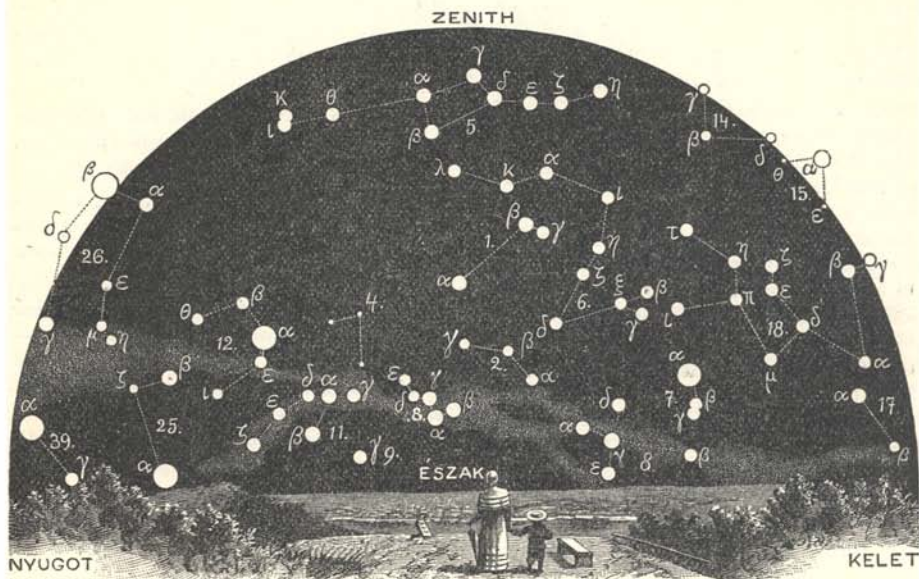
1305. Nagyszerű pestis uralkodott, mely az egész ismert világrészre kiterjedt. (Pilgram I. Th. 265.)

Közlő LÉNGYEL BÁLINT.

A CSILLAGOS ÉG.

Bolygók: *Merkur* alkonycsillag, mely április 28-ikán legnagyobb keleti kitérése alkalmával figyelhető meg legkényelmesebben, mert ekkor teljes 2 órával nyugszik naplemente után. Április 17-ikén együttáll a Vénussal. A Kos csillagkép keleti végéből indul ki és május 15-ikéig az Aldebaran és a Plejádok közé ér. — *Vénus* most retrográd és a Kos csillagképét futja be keletről nyugatra tartó mozgásában. Rövid ideig még

alkonycsillag, azután április 28-ikán alsó együttállásba kerül a Nappal, mire hajnalcsillaggá változik. — *Mars* éjfélkorül nyugszik, s mint a múlt hónapban, most is elfödi a Hold. Az Ikre csillagképének közepéből a Castor és Pollux alatt elvonul az Oroszlán nyugoti határába. — *Jupiter* reggeli 3 óra körül nyugszik le; április 27-ikéig még retrográd, azontúl ismét előrefutó. Mozgása azonban oly lassú, hogy a Regulus

A csillagos ég északi fele május 1-én Budapesten este 9 órakor.

1. Ursa minor; 2. Cepheus; 3. Cassiopeia; 4. Camelopardalis; 5. Ursa maior; 6. Draco;
7. Lyra; 8. Cygnus; 9. Andromeda; 10. Triangulum; 11. Perseus; 12. Auriga; 13. Canes venatici;
14. Bootes; 15. Corona (borealis); 16. Serpens; 17. Ophiuchus; 18. Hercules;
19. Aquila; 20. Delphinus; 21. Pegasus; 22. Pisces; 23. Aries; 24. Cetus.

keleti tőszomszédságában hosszú ideig vesztelni látszik. — *Saturnus* a β Scorpionis-től északnyugatra áll, és, minthogy éjfél után 1 óra körül delel, már majdnem egész éjjel látható. — *Uranus* a Saturnustól kissé nyugatra áll, de oly közel e bolygóhoz, hogy vele szabad szemmel még épen könnyen elválasztható kettős csillagot alkot. Mintegy öt percczel delel a Saturnus előtt, és ezért ez égi test is majdnem egész éjjel látható. A két utóbbi bolygónak lassú retrográd a mozgása.

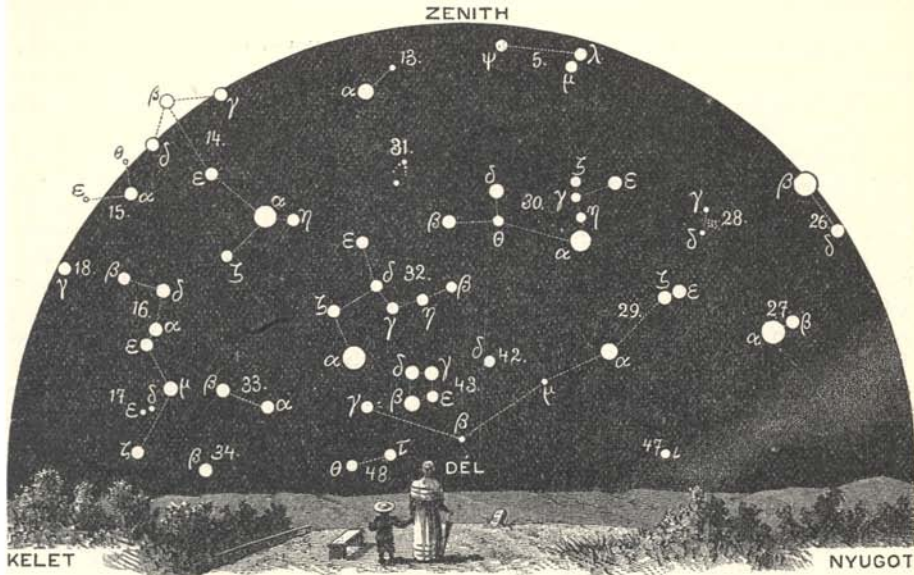
Tünemények: Április 16-ikán a β Persei

(Algol) változó fényű csillag minimuma. Ezen mindjárt napnyugta után beálló minimum az utolsó, mely julius előtt még észlelhető. — 17-ikén éjfél után 1^h-kor a Mars eléri pályájának legészakibb pontját. Ugyanaznap d. e. 10^h-kor a Merkur és a Vénus együttállásban van; a Merkur $5^0 13'$ -cel délre marad. — 18-ikén éjfél után 0^h 14^m 2^s-kor a Jupiter III. holdjának fogyatkozása, belépés, és kevéssel utána, r. 3^h 35^m 1^s-kor ugyanezen hold kilépése a bolygó árnyékúpjából. — 19-ikén d. e. 9^h-kor az Uranus együttállásban a Holddal; ugyanaznap délben

a Saturnus is együttállásba kerül a Holddal. — 20-ikán éjfélkor α Scorpii (Antares) együttállása a Holddal, és elfödése. — 23-ikán reggel 4^h-kor a Merkúr pályájának legészakibb pontjában áll, — 28-ikán d. u. 4^h-kor a Merkúr legnagyobb keleti szögeltérésében van a Naptól; szögtávolsága a Naptól 20° 43'. Ugyanaznap e. 7^h-kor a Vénus első együttállásban a Nappal, s ezért láthatatlan. — Május 1-én délben a Vénus együttállásban a Holddal. — 3-ikán e. 5^h-kor a Merkúr a Holddal együttáll. — 5-ikén éjfél után 1^h-kor a Neptunus és a Hold együttállása.

— 7-ikén e. 11-kor a Mars és a Hold együttállásban van s az utóbbi elfedi az előbbit. — 10-ikén e. 9^h-kor a Jupiter együttállásban a Holddal.

Ujdonságok: Lowell, a kinek neve szorosán fűződik a Mars topográfiai kutatásához, újabb időben a Vénus és a Merkúr felszínének észlelése közben is fedezett fel érdekes tényeket. A Vénus megfigyelését 1896. augusztusban kezdte, s csillagvizsgálójának 24 hüvelykes refraktorával meglepően éles részleteket láthatott, melyek inkább vonalakhoz, mint foltokhoz hasonlítottak. Számos

A csillagos ég déli fele május 1-én Budapesten este 9 óraker.

25. Taurus; 26. Gemini; 27. Canis minor; 28. Cancer; 29. Hydra; 30. Leo; 31. Coma Berenices; 32. Virgo; 33. Libra; 34. Scorpius; 35. Sagittarius; 36. Capricornus; 37. Aquarius; 38. Eridanus; 39. Orion; 40. Lepus; 41. Canis maior; 42. Crater; 43. Corvus; 44. Lupus; 45. Piscis austrinus; 46. Columba; 47. Argo; 48. Centaurus.

vonat, de korántsem ezek összesége, mintegy középpontból kiinduló sugárrendszert alkot. Nem oly szabályosak, mint a Mars csatornái és ezért nem is keltik ama gondolatot, mintha mesterséges művek volnának. A különböző időben készített rajzok összehasonlítása határozottan Schiaparelli eredményére vezet, hogy t. i. a bolygó tengelyforgása és a Nap körüli keringése ugyanazon idő alatt megy végbe. Felhők nem burkolják a felületi képződményeket, mint a Mars bolygón, noha kétségen kívül van elég sűrű légköre, és a jellemző sarki

jégsapkák is hiányoznak. A Merkuron is elég tiszta és sötét vonalrendszereket látott Lowell és a bolygó pólusait ködös sapkák borítják. A délit meglehetősen vastag és valószínűleg a bolygó egész testét övező sáv választja el a bolygókorong közepes részétől.

Múlt évi december 8-ikán a Lick-observatoriumon új üstökösöt fedeztek föl, melynek keringési ideje közel $6\frac{2}{3}$ év, tehát közel annyi, mint a Biela-féle üstökösé (6.621 év). Mivel pályájának azonkívül is igen nagy a hasonlósága az 1852-ben végkép eltűnt Biela-féle kettős üstökössel, melynek helyén

1872-ben és 1885-ben a híres novembervégi hullócsillagok jelentek meg, biztosra vehető, hogy a Biela-féle üstökös pályájának egész kerülete ki van töltve hullócsillagokkal és apró üstökösökkel, vagy pedig szétszórt anyagokkal. A Mars legutolsó oppozíciója alkalmával sikerült végre kimutatni, hogy e bolygónak is elég tetemes lapultsága van. A sarki és egyenlítői átmérő különbsége ugyanis az

utóbbinak $\frac{1}{47}$ -ét teszi, úgy hogy a mérés szerint lapultsága hatszor nagyobb mint a Földé.

Ha jól elzárt fotográfózo lemezt irányítunk a Nap felé, H e e n tanulmányai szerint a chromoszféra és korona képét kell kapni, mivel e jelenségek szerinte elektromos sugárzás székhelyei. Eddigi kísérletei elég biztatók.
K. R.

TÁRSULATI ÜGYEK.

Választmányi ülés 1897. évi márczius 17-ikén.

Elnök: Szily Kálmán.

Jegyző: Melczer Gusztáv.

Jelen vannak: Borbás Vincze, Daday Jenő, Entz Géza, Fröhlich Izidor, Heller Ágost, Herman Ottó, Horváth Géza, Ilosvay Lajos, Klein Gyula, Koch Antal, Kövesligethy Radó, Krenner József, Madarász Gyula, Mágócsy-Dietz Sándor, Pethő Gyula, Schmidt Sándor, Schuller Alajos, Semsey Andor, Staub Móríc, Wartha Vincze és Wittmann Ferencz választmányi tagok; Lengyel István pénztárnok, Ráth Arnold könyvtárnok, Paszlavszky József első és Csopey László másodtitkár.

Az elnök megnyitván az ülést, szomrodott szívvel tesz jelentést J u r á n y i L a j o s egyet. tanárnak mult hó 27-ikén történt elhunytáról, a ki a választmánynak több mint egy negyedszázadon át tagja volt. A Társulat, valamint a botanikai szakosztály is, melynek megalakulásától kezdve elnöke volt, koszorút helyezett ravatalára és a temetésen testületileg jelent meg. — A választmány elhatározza, hogy fájdalomnak jegyzőkönyvileg ad kifejezést.

Az első titkár felolvassa B r a s s a i S á m u e l levelét, melyben a veteran tudós megköszöni a Társulatsnak 50 éves tagsága alkalmából hozzá intézett üdvözlését. — Örvedetes tudomásul szolgál.

Az első titkár továbbá felolvassa K ö v e s l i g e t h y R a d ó levelét, melyben a választmányi tagságot köszönettel elfogadja. — Örvedetes tudomásul vétetik.

Az első titkár jelenti, hogy J u r á n y i L a j o s halálával a növénytani szakban egy választmányi tag helye megüresedett és kéri a választmányt, hogy e helyet töltsé be, jelentvén, hogy a közgyűlésen Schil-

b e r s z k y K á r o l y kapta a választottak után a legtöbb szavazatot. — A választmány elhatározza, hogy a megüresedett helyre Schilberszky Károlyt hívja be.

Az első titkár jelentést tesz az egyes szakosztályok működéséről; nevezetesen a *növénytani szakosztály* elhatározta, hogy J u r á n y i fölött Klein Gyula és Mágócsy-Dietz Sándor fog emlékbeszédet tartani és hogy helyét, gyászuk jeléül a legközelebbi rendes választásig nem töltik be.

A *chemiai szakosztály* munkálkodásából a Chemiai Folyóirattal kapcsolatban megjelent a második külön munka is: »A quantitativ chemiai analysis elemei«, L e n g y e l B é l á - t o l. — Örvedetes tudomásul szolgál.

Az *élettani szakosztály* a mult hónapban tartotta meg 50-ik ülését, melyen a szakosztály legkiválóbb tagjai tartottak számos kisebb előadást. — Örvedetes tudomásul szolgál.

Az *állattani szakosztály* folyó hó 6-ikán tartott ülésén H e r m a n O t t ó tartott előadást a magyar természetrajzi múzeum állapotáról és azt az indítványt tette, kéressék fel a Társulat választmánya, hogy ez ügyben a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz memorandumot terjesszen elő. Ez ülésen, melyre a többi szakosztályok is meghívtak, az egyesült szakosztály az indítványt elfogadta és a memorandum szerkesztésére egy hetesbizottságot küldött ki, melynek tagjai voltak: Entz Géza, Herman Ottó, Horváth Géza, Krenner J. Sándor, Franzénau Ágoston, Klein Gyula, Dégen Árpád. Jelenti, hogy a bizottság a memorandummal el is készült és kéri ennek tárgyalását.

A memorandum, Herman Ottónak, mint a bizottság előadójának a Társulatsnak és tárggyal való foglalkozása jogosultságát és